

CÂTEVA OCUPAȚII ALE COMUNITĂȚILOR DIN PEȘTERILE BANATULUI ÎN SECOLELE II-XXI

Sorin M. Petrescu

Sistem natural supus schimbărilor evolutive, peștera nu are – la prima vedere – nimic atractiv ca posibil mediu de viață, frigul, umezeala, liniștea și întunericul făcând-o un adevărat mediu agresiv. Cu toate acestea, o serie de peșteri ce însumau condiții mai favorabile de trai¹, au fost utilizate de oameni de-a lungul secolelor și până astăzi, iar descoperirile arheologice din ele – în general modeste dar relevante – ne permit să distingem o parte din ocupațiile acestora. Până în prezent, am reușit să distingem practicarea în peșteri a 9 îndeletniciri. Vom prezenta în cele ce urmează trei dintre acestea.

A. Vânătoarea (pl. III)

Vânătoarea este cea mai veche ocupație a omului, el fiind înainte de toate culegător și vânător. Îndeletnicire și știință, pricepere și artă, vânătoarea a fost o adevărată școală care l-a călit pe om în fața greutăților și i-a oferit oricând carne proaspătă².

Documentată în aproape toate siturile aheologice și în toate epocile, vânătoarea este sesizată ca ocupație și printr-o serie de descoperiri în peșteri din Banat.

Cele mai vechi dovezi ale practicării vânătorii sunt descoperite în P. Omului din V. Carașului și în P. de la Schwartz din Valea Cernei și sunt reprezentate prin două vârfuri de săgeată confecționate din fier prin forjare. Piesa din P. Omului este în stare fragmentară (pl.IV/5) dar cea din P. de la Schwartz este într-o stare impecabilă (pl.IV/4). Are o lungime totală de 10 cm, peduncul de fixare și o formă de frunză. Piese au analogie la Orăștie-Dealul Pemilor, vârfuri de săgeată

¹M.Petrescu, *Locuirea umană a peșterilor din Banat până în epoca romană*, BHAB, XXVII, Timișoara, 2000. P. 75-76.

²I. Nania, *Vânatul pe teritoriul României (Mărturii arheologice, istorice, folclorice și etnologice despre mamifere dispărute și pe cale de dispariție)*, Ed. Sport-Turism, București, 1991, p. 5.

asemănătoare fiind descoperite în mormântul M₇/1993 și sunt datate în sec. X-XII.³

Tot la vânătoare a fost utilizat și cuțitul cu vârf arcuit și mâner torsadat, lung de 22,2 cm descoperit în P. Omului (pl.VI/6). Folosit la jupuirea vânatului cu blană, piesa are analogie cu un cuțit identic descoperit la Ilidia- Săliște și este datat în sec. XIV⁴.

Vânătoarea cu capcane a fost utilizată în V. Carașului, dovada fiind descoperirea unei piedici de capcană mare cu „fălci“, din fier, databilă în sec. al XVIII-lea (pl.IV/8). Secolul XVIII este cel mai bine reprezentat prin dovezi ale practicării vânătoriei. Folosirea armelor de foc a făcut ca o serie de accesorii să fie pierdute și în peșteri. Trei bucăți de cremene au fost descoperite în P. Vrașka (pl.IV/2-3) și una în P. Oilor (pl.IV/1), toate în V. Cercei, iar în P. Omului și P. Țapulului din V. Carașului au fost recuperați trei plumbi de pușcă. De altfel, P. Omului este cea mai reprezentativă în ce privește dovezile de acest gen, fiind descoperite două bucăți de plumb cu urme de debitare a gloanțelor (pl.IV/6-7) și o brătară din tablă de alamă cositorită folosită la fixat țeava de ulucul armei. După model și analogii, credem că piesa a aparținut unei arme de tip balcanic cu cremene datată în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea⁵.

Din sec.XIX – începutul sec.XX avem o singură descoperire în P. nr. 26 de la Prisaca de la Șchiopu și anume un tub de cartuș din alamă având lângă capsă stanțat anul 1892. Toate aceste descoperiri oferă – credem noi – o imagine reală a ceea însemnat vânătoarea pentru economia de subzistență a oamenilor din zonele carstice.

B. Păstoritul (pl. V)

Ocupație multimilenară, păstoritul este documentat în peșteri într-un mod foarte convingător. Facem abstracție de prezența în peste 75% din ele a unor straturi masive – chiar de 0,60 m grosime ! - de coprolite, luând în discuție doar amenajările specifice și artefactele.

În mod paradoxal la prima analiză,zonele carstice bănățene cunosc în sec. XIX-XX o continuare a utilizării peșterilor în scopul adăpostirii stânci și animalelor⁶.

³S.A.Luca-Z.K.Pinter, *Der Bohmerberg bei Broos/Orăștie*, Edit. Univ.“Lucian Blaga“, Sibiu, 2001, p. 118,pl.73/1-4.

⁴D. Țicu, *Banatul montan în evul mediu*, Edit. Banatica, Timișoara, 1998, p. 265, fig. 103/3.

⁵E. Coman, *Arme de foc portative, sec. XV-XVIII*, Muzeul Brukenthal Sibiu, 1981, p. 33-38.

⁶Pentru această problemă vezi S.M. Petrescu, I. Petrescu, în *Memoria satului românesc*, III, 2003, (sub tipar).

Prima semnalare a utilizării unei peșteri în scopul adăpostirii animalelor a fost făcută de V. Boroneanț cu peste două decenii în urmă, când discutând descoperirile arheologice din Defileul Dunării, prezenta și o situație referitoare la P. Gaura Chindiei II⁷. Potrivit relatărilor celor din zonă, după cel de-al II-lea război mondial, un localnic a folosit peștera drept adăpost pentru ovi-caprine și a închis gura ei cu gard din lemn. În mijlocul galeriei se mai păstrau încă mai mulți țărșuși cu crăci laterale unde se fixa drobul de sare pentru animale.

Această dovadă clară a practicării păstoritului în strânsă legătură cu peștera nu este unică în carstul bănățean. Câteva descoperiri și observații efectuate în ultimii ani în Valea Cernei (între km. 8-19) relevă faptul surprinzător – dar firesc în fond – al utilizării intense a unor peșteri ca adăpost pentru ovi-caprine în perioada verii dar și peste iarnă.

Cea mai clară situație o avem la complexul peșterilor nr. 24-26 de la Prisaca de la Șchiopu unde amenajările sunt deosebite. La o distanță de 8,5 m de intrare, peștera nr. 24 era închisă cu un gard masiv prevăzut cu strungă, realizat din bârne despicate de fag (pl.I; fig.2). În interiorul spațios și excelent luminat se mai păstrează încă amenajările păstorilor. Astfel, în partea stângă a sălii este amplasat un jgheab lung de 5 m – în prezent rupt în două- și realizat dintr-un trunchi subțire de frasin cu diametrul cca. 12 cm (pl.I; fig.24). Cu un capăt este fixat pe o bucată mare din calcar iar celălalt se sprijină pe o crăcană adânc fixată în planșeu.

În apropiere se află două rădăcini ce serveau ca suport drobilor de sare.

Spațiul sălii putea adăposti până la 80-90 de animale în condiții bune.

În apropierea unei vetre amenajate în centrul sălii, la o adâncime de 0,20 m a fost descoperit un fragment de blid strunjit din lemn de esență moale (pl.VIII/1) și un fragment de buză de la o cană (pl.VIII/2).

Singurul neajuns îl reprezenta lipsa unei surse de apă în interior, dar acest impediment a fost rezolvat repede și practic: apa era procurată din celelalte două peșteri ale complexului.

În P. nr. 25 aflată la doar 3-4 m de peștera principală se putea aduna apă – dar în cantități mici – din partea ei finală care este umedă. Materialul arheologic indică folosirea peșterii : un fragment de toartă de ulcior brun-gălbui (pl.VI/1), o cataramă din fier probabil de la un brâu (pl.VI/2) și un nasture de alamă cu ornament floral fin realizat cu dălțița (pl.VI/3). Acest nasture nu credem că are legătură cu amenajările păstorești discutate mai sus, întrucât este mai vechi și are analogie foarte bună cu o piesă din cetatea Caransebeșului, datat în sec. XVIII-începutul sec. XIX (pl.VI/4).

Principala sursă de apă era peștera nr. 26 aflată la cca. 12-15 m vest de prima (pl.II; fig.4). Aici, la mijlocul peșterii, o absidă naturală de cca. 7 m² de la

⁷V. Boroneanț, *Speologia*, 1979, p. 141-142, 147.

baza unui șir ascendent de gururi, a fost închisă cu blocuri mari de calcar, lăsându-se doar un loc îngust pentru scurgerea surplusului de apă. Și pentru ca apa să se scurgă în direcția dorită, au fost utilizate două jgheaburi mari din lemn, unul păstrându-se încă în condiții bune (fig.5). Din această zonă, surplusul de apă se scurgea afară din peșteră printr-un șanț amenajat pe planșeu.

În sondajul efectuat în stânga intrării (2x0,50 m) au fost descoperite două piese metalice: o bucată de tablă din cupru perforată (pl. VI/5) și un tub de cartuş de război din alamă având lângă capsă marcat anul 1892.

Din informațiile obținute reiese faptul că peșterile au fost refolosite din anul 1924 când ploile ce au durat trei săptămâni încontinuu i-au silit pe câțiva ciobani să-și aducă oile de la *Balta Cerbulu** și să le adăpostească aici⁹.

Un fapt incredibil pentru începutul mileniului III este documentat tot în Valea Cernei, respectiv în zona km 18,7 unde la o altitudine relativă față de râul Cerna de cca. 180 m se află P. de la Schwartz și care este încă folosită pentru adăpostit animale și pentru locuire umană (!) pe timp de toamnă-iarnă. Peștera este folosită de către Lazăr Vișescu (n. 1941) din cătunul Scărișoara (com. Cornereva) aflat la cca. 1 km de peșteră, pentru a locui cu animalele ce le are (puține oi și capre, dar și două vaci) în diferite perioade ale anului, chiar și iarna. El deține în cătun o casă ruinată acoperită cu ferigi, casă locuibilă doar în sezonul cald¹⁰.

După știința noastră, acesta este singurul caz de utilizare a unei peșteri drept adăpost sezonier în carstul bănățean contemporan și poate și în restul țării.

Perpetuarea până în zilele noastre a acestor practici păstorești extraordinare din punct de vedere etnografic, arheologic,etc., denotă cu siguranță spiritul practic al locuitorilor de la munte dar și conservatorismul puternic al acestora. Mai mult, se pare că acest tip de păstorit este destul de răspândit în zonele carstice cu climat submediteranean (V. Dunării, V. Cernei), unde iarna în aceste peșteri spațioase și zona învecinată și îngrădită animalele trăiesc și cresc nepăzite dar supravegheate de om care vine periodic să le numere, să le aducă drobiile de sare, furaje și ca să nu-și uite stăpânul și să se salbăticească. Faptul că zona are un climat blând și că există specii de arbori și arbuști cu frunze ce nu cad aproape toată iarna iar iarba se menține verde, constituie o garanție pentru stăpân că animalele au mâncare suficientă și nu se îndepărtează de adăpost.

O situație de îngrădire a accesului cu gard din lemn avem și în Valea Carașului, în P. Grădinca (fig.1).

*Locul se află deasupra masivului Înălțătur Mare unde sunt peșterile, la cca. 4-5 ore de mers.

⁹Informațiile provin de la dl. Ion Berzescu din satul Valea Bolvașnița, de 65 de ani, descendent al unuia dintre ciobanii din 1924. Îi mulțumim și pe această cale.

¹⁰Informații de la dl. Dumitru Novăcescu, fost învățător în Ineleț (com Cornereva), domiciliat în B. Herculan, Aleea Păcii, nr. 17, căruia îi mulțumim și cu acest prilej.

Din păcate pentru noi, lipsesc datele referitoare la inventarul obiectelor și recipientelor folosite în păstorit. Vasele din lut, lemn, uneltele specifice, burdufurile din piele, etc., nu s-au conservat în timp datorită mediului și încă este dificil a stabili funcționalitatea clară a pieselor descoperite.

Oricum, trebuie recunoscut că strâns legat de existența peșterilor în zonă – care aici în carst joacă rolul unui „sălaș” – s-a dezvoltat o formă specifică de păstorit cu origini străvechi, ce s-a transmis din generație în generație până în zilele noastre.

C. Prelucrarea lemnului (pl. VII)

Unul dintre primele materiale utilizate de om pentru artefacte a fost cu siguranță lemnul dar din păcate el este un material ușor distructibil. Așa se face că descoperirea unor obiecte confecționate din lemn în peșteri este o utopie.

Singura dovadă concretă a prelucrării lemnului direct în peșteră o constituie descoperirea în 1997 la adâncimea de 0,10 m în P. Omului din Valea Carașului a unui sfredel din fier¹¹. Cele două aripioare laterale sunt ascuțite și curbate în sens invers pentru a perfora și degaja lemnul iar tija de fixare era inițial pătrată în secțiune. Lipsa unor materiale ceramice în context cu piesa ne determină să încadrăm sfredelul mai larg, în sec. XVII-XVIII.

Aceasta este unica piesă ce poate servi ca argument pentru prelucrarea lemnului în peșteri¹², poate și pentru faptul că topoarele, teslele, etc. nu prea erau pierdute, ele făcând parte din echipamentul cotidian al oamenilor de la munte¹³. Urme de prelucrare primară a lemnului se observă în câteva peșteri sub forma resturilor de garduri din crengi sau trunchiuri subțiri despicate¹⁴.

Vânătoarea, păstoritul și prelucrarea lemnului sunt doar câteva dintre îndeletnicirile oamenilor avute în peșteri de-a lungul ultimelor două milenii, dar documentarea lor – cu toată precaritatea informațiilor – contribuie la conturarea unei imagini mai complete în ceea ce privește viața cotidiană rurală din Banatul secolelor II-XXI.

¹¹S.M.Petrescu, O.Popescu, în *Banatica*, 15, 1, 2000, p.207.

¹²Fragmentul de blid de lemn din P. nr.24 de la Prisaca de la Șchiopu nu intră în această discuție, fiind strunjit undeva într-un atelier.

¹³Și astăzi, toporul, ceasul, chibriturile (uneori bricheta sau chiar amna- rul și iasca !) fac parte din dotarea cotidiană a omului în munte.

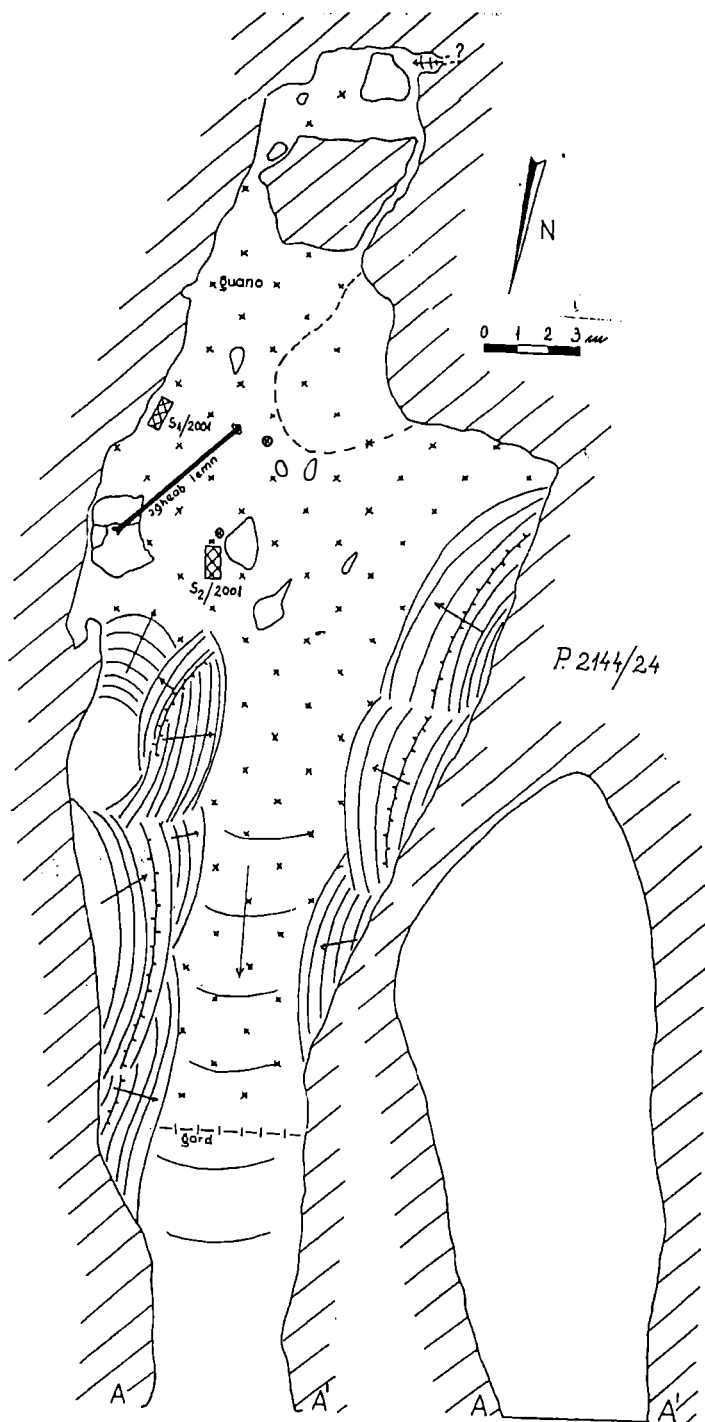
¹⁴Vezi P. Gaura Chindiei II, P. cu Oase, P.nr 24, 26 de la Prisaca de la Șchiopu.

A FEW OCCUPATIONS OF THE HUMAN COMMUNITIES IN THE CAVES OF BANAT

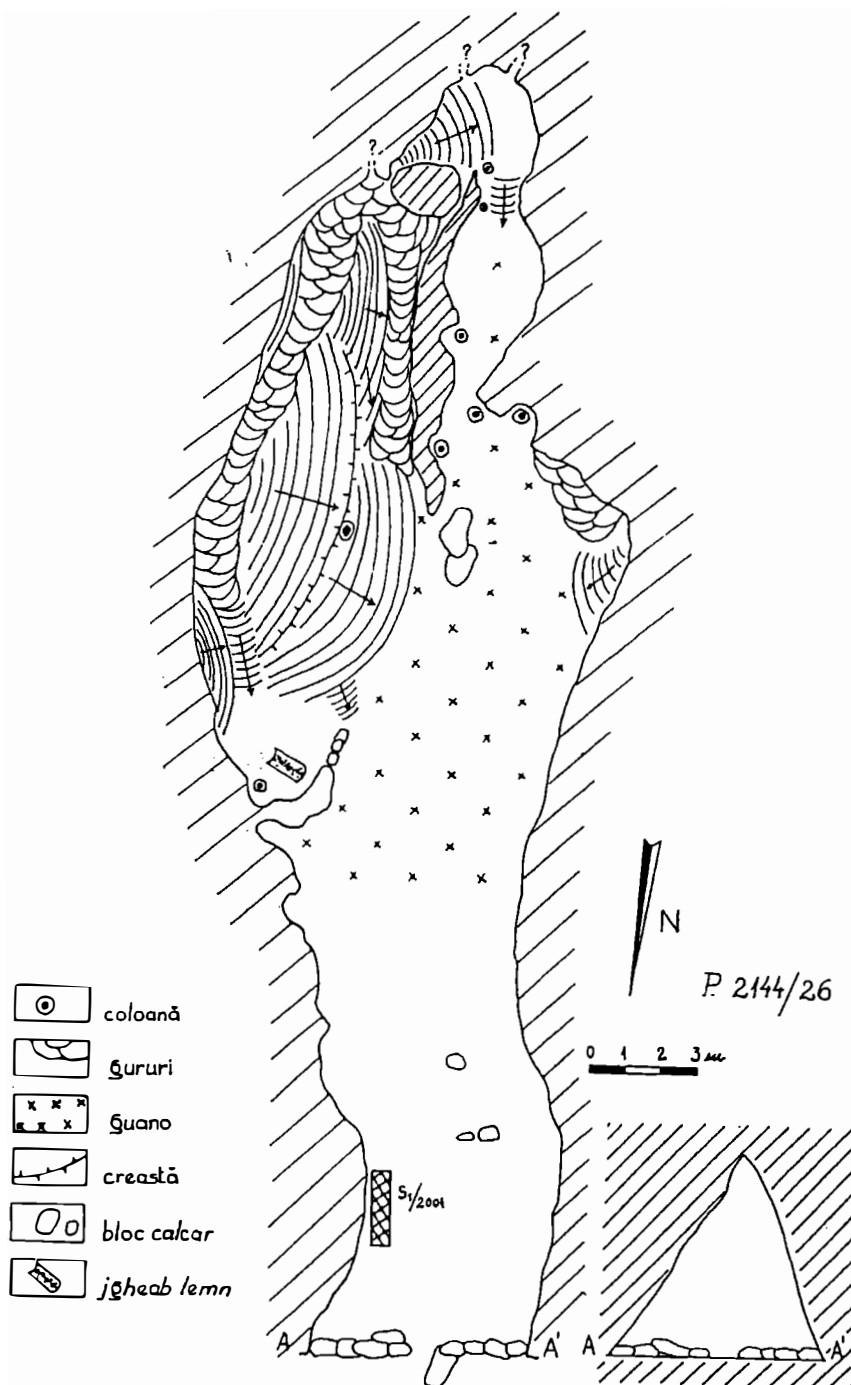
(Summary)

In this study there are presented three out of nine occupations of the humans in caves, namely: *hunting*, *grazing* and *wood processing*.

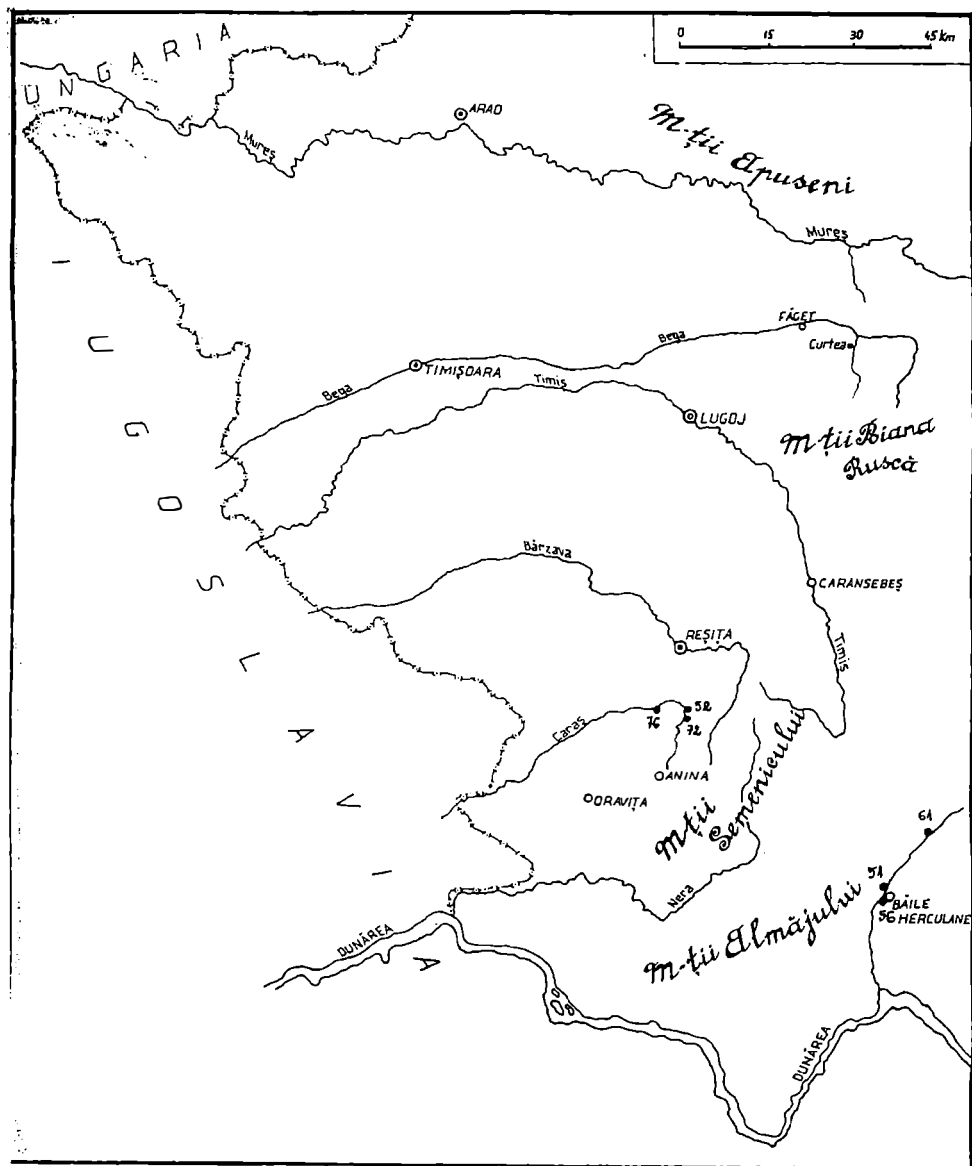
Due to the proofs acquired it has been established a more accurate image concerning the inhabitation of caves between the second and the twenty-first centuries in the rural Banat.

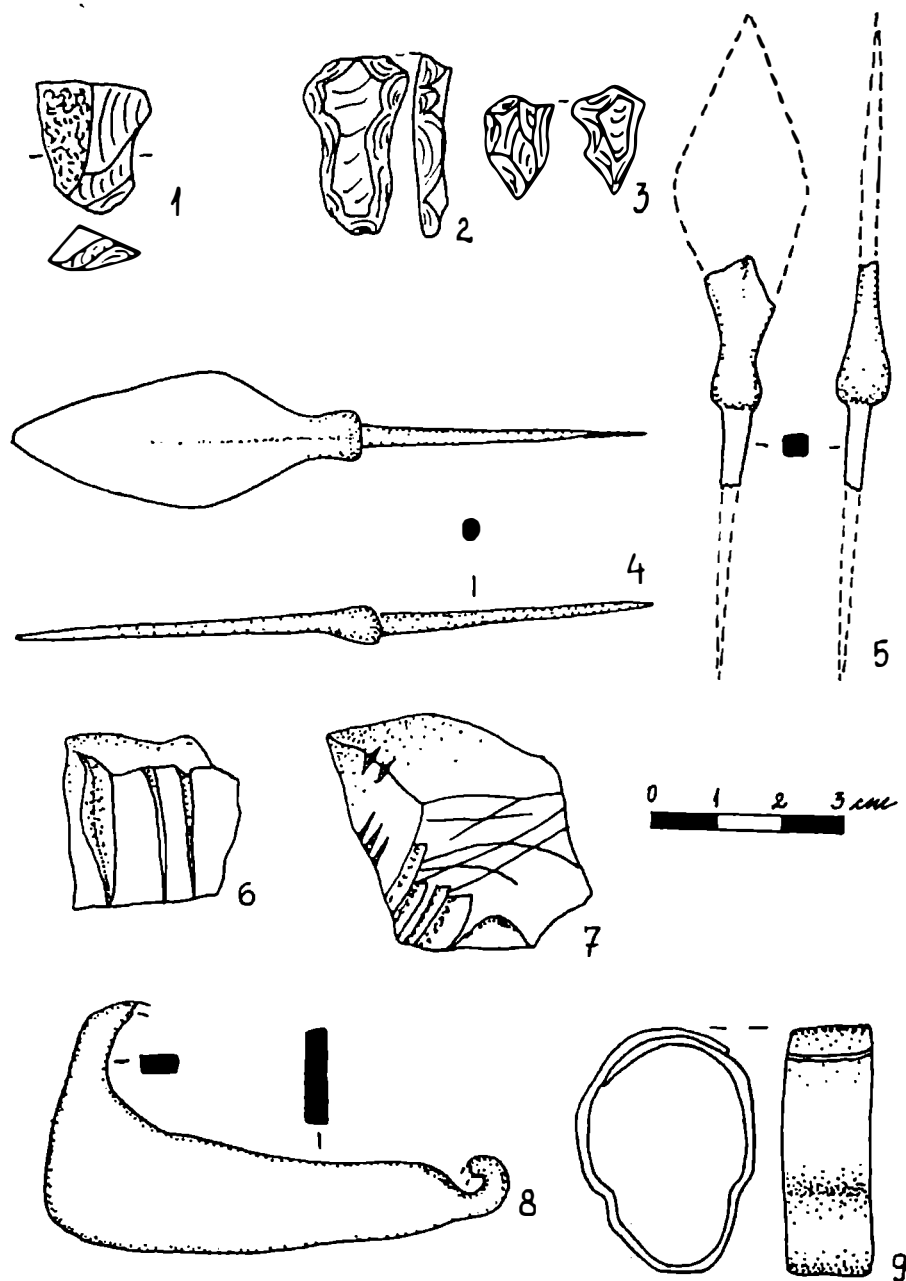
I P. nr. 24 de la Prisaca de la Șchiopu.

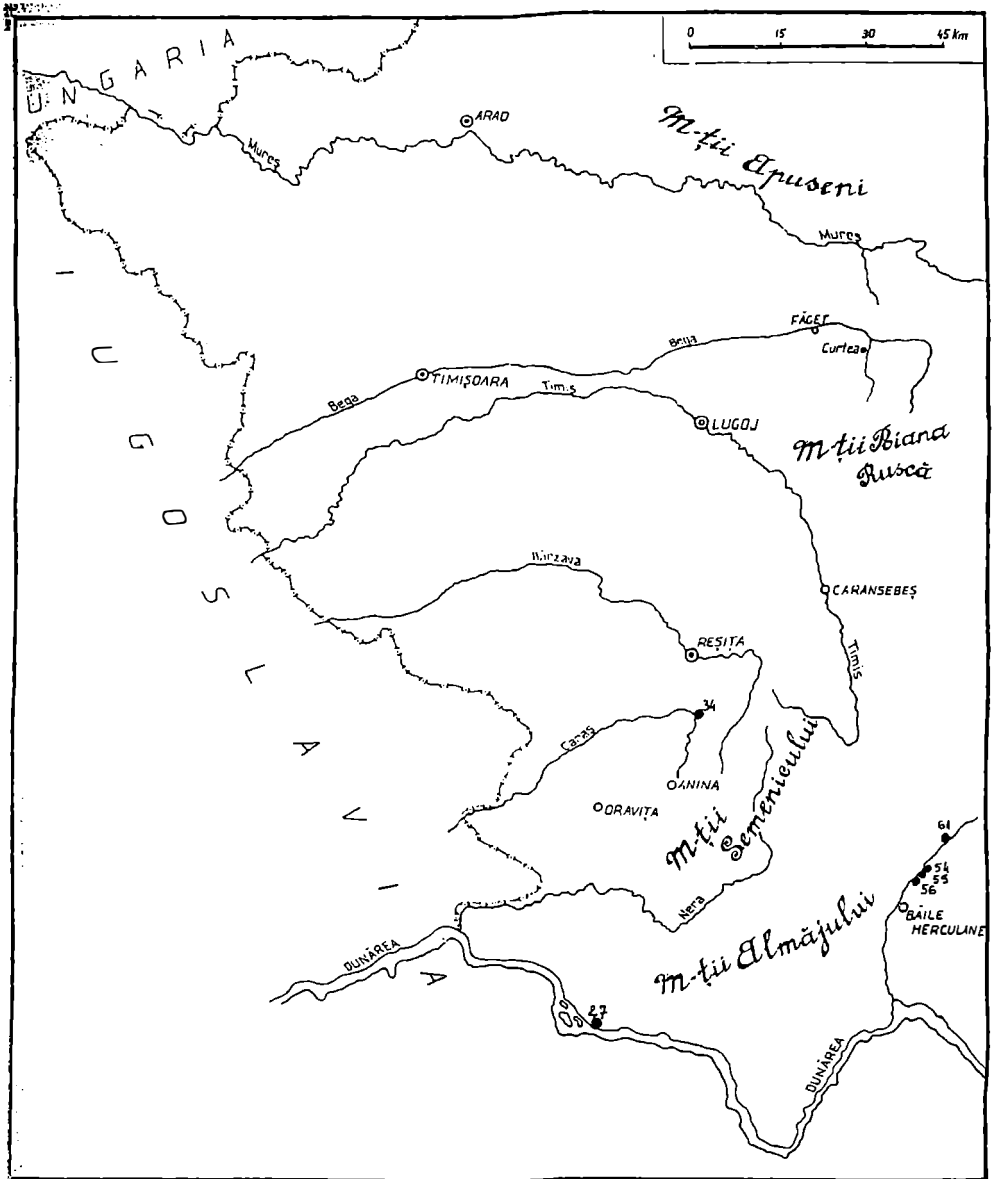
II P. nr. 26 de la Prisaca de la Șchiopu.

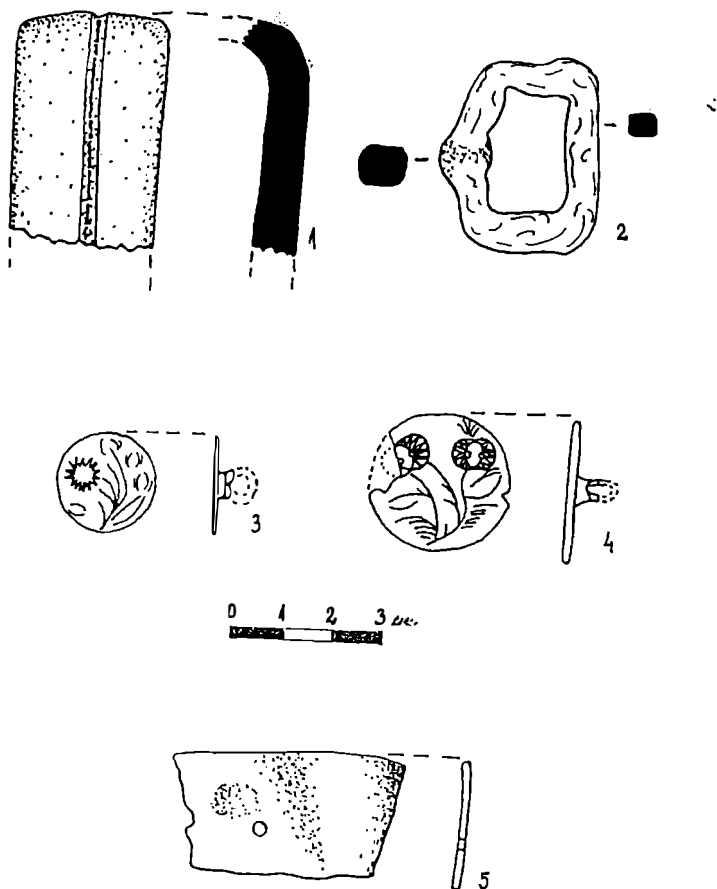
III Peșteri ce atestă practicarea vânătorii.

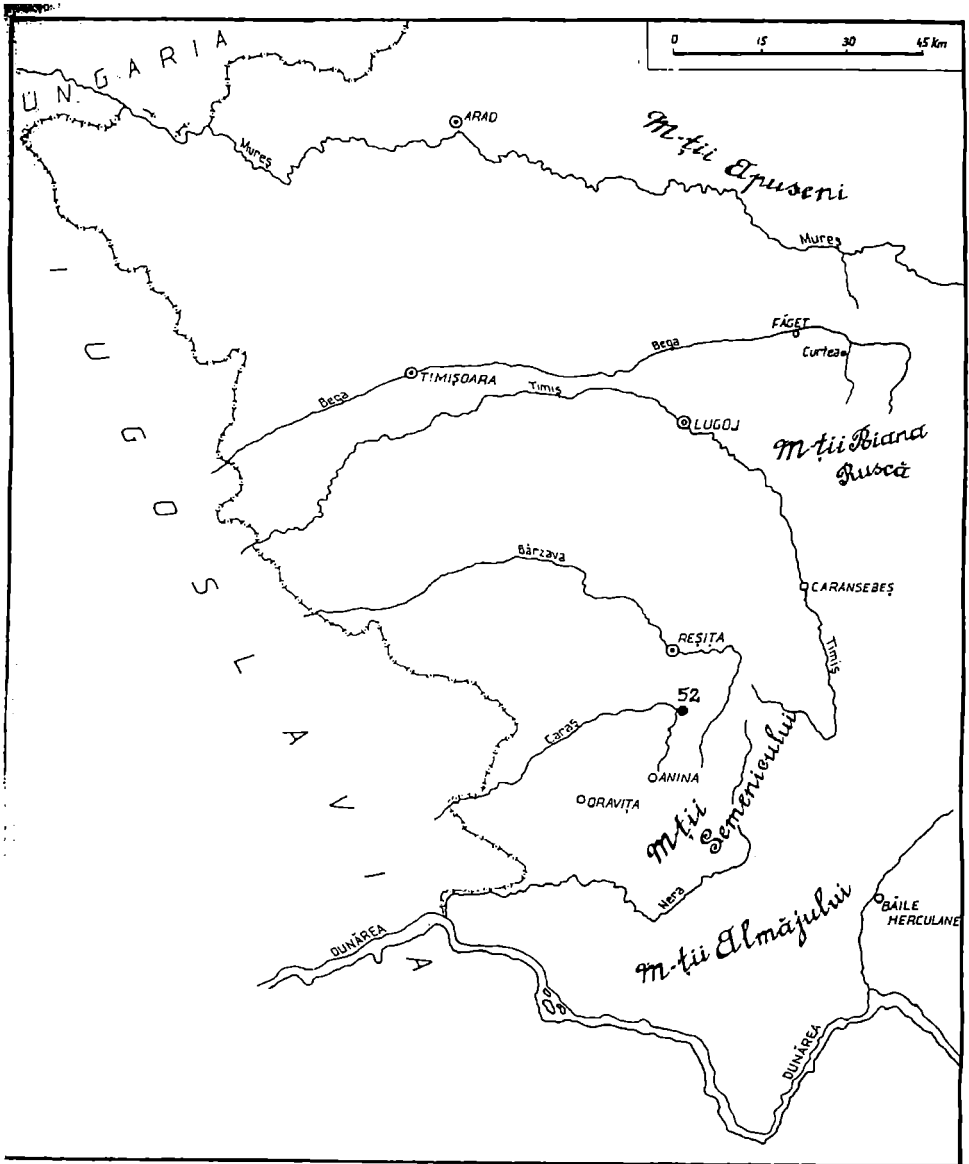
IV 1- cremene de pușcă, P. Oilor; 2-3, cremene de pușcă, P. Vrașka; 4, vârf de săgeată, P.de la Schwartz; 5, vârf de săgeată, P. Omului; 6-7, bucăți de plumb pentru gloanțe, P. Omului; 7, piedică de capcană, P. Omului; 9, brățară din alamă pentru pușcă, P. Omului.

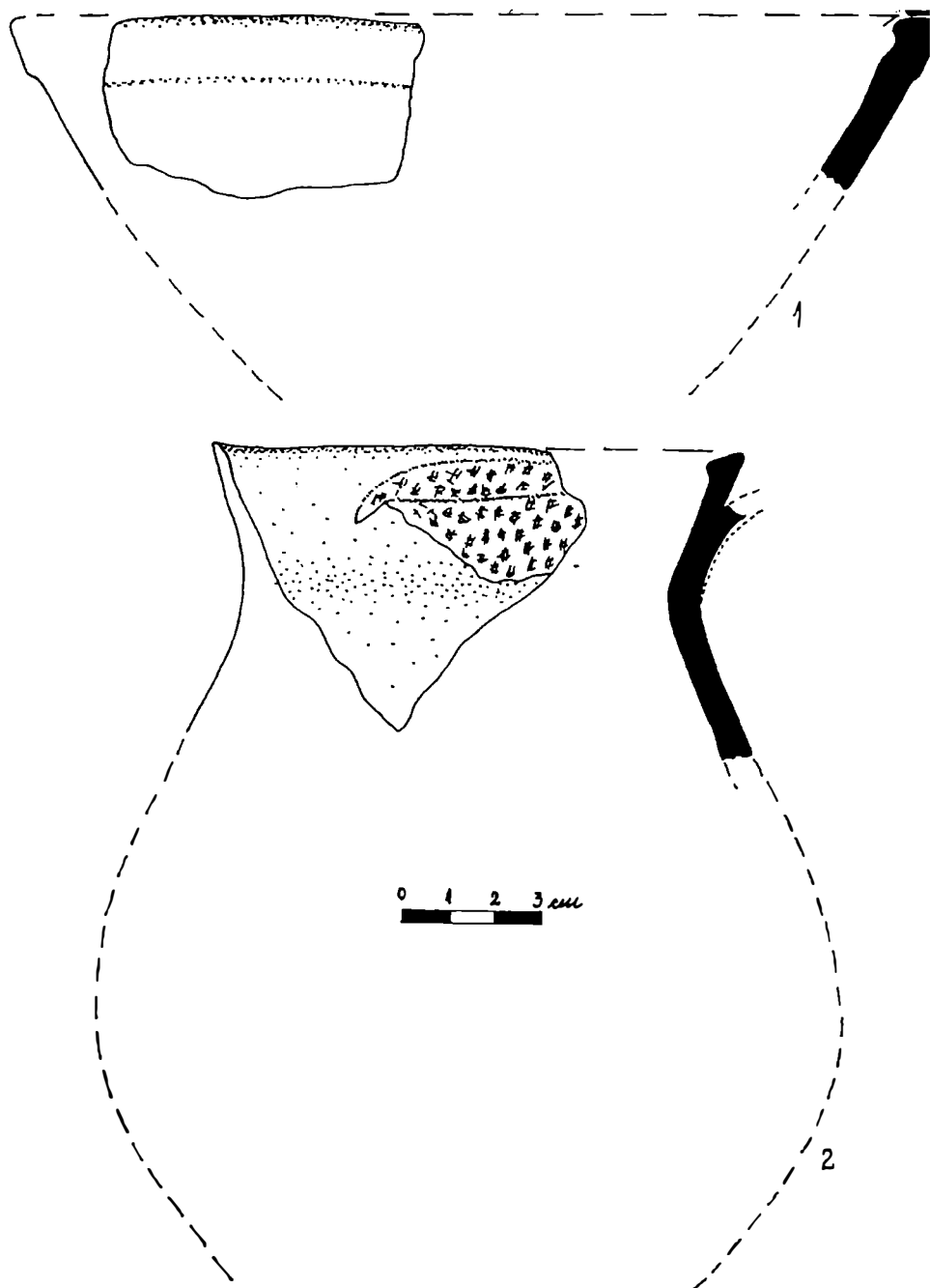
V Peșteri ce atestă practicarea păstoritului.

VI 1- toartă de vas, P. nr. 25 de la Prisaca de la Șchiopu; 2- cataramă din fier, P. nr. 25 de la Prisaca de la Șchiopu; 3- nasture din alamă, P. nr. 25 de la Prisaca de la Șchiopu; 4- nasture din alamă, cetatea Caransebeș; 5- tablă de cupru perforată, P. nr. 26 de la Prisaca de la Șchiopu ; 6- cuțit din fier, P. Omului.

VII Peșteri ce atestă prelucrarea lemnului.

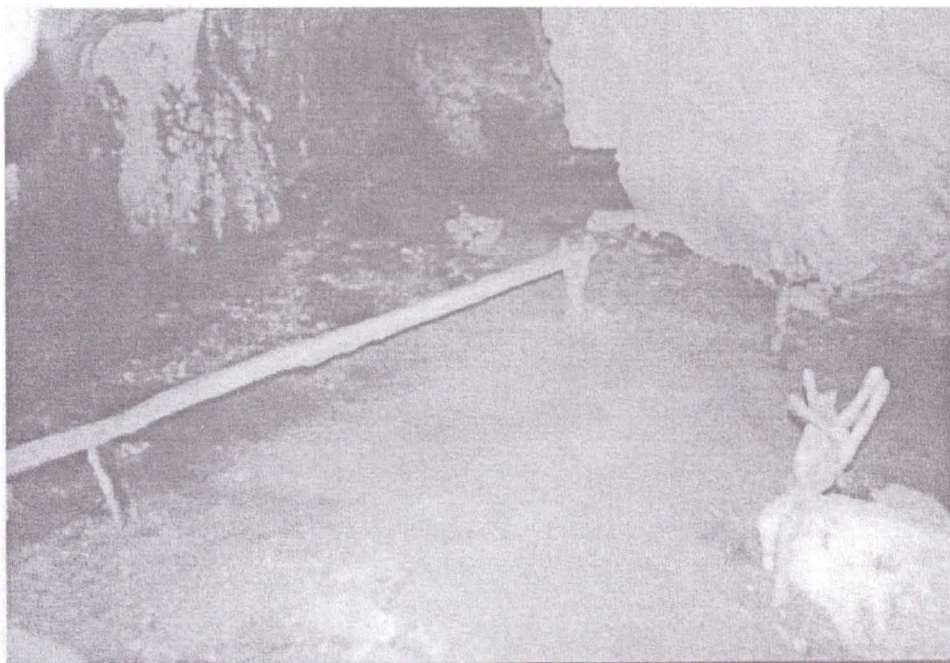
**VIII 1- fragment de blid din lemn, P.nr.24 de la Prisaca de la Șchiopu;
2- buză de cană, P.nr.24 de la Prisaca de la Șchiopu.**

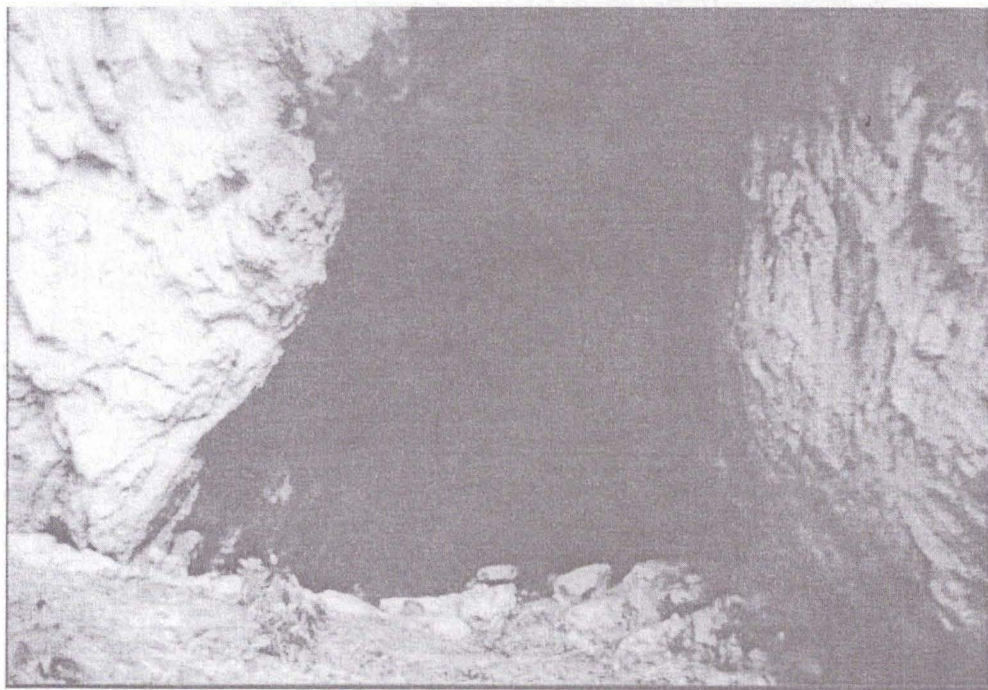
1 P. Grădinca, V. Caraşului.

**2 P. nr. 24 de la Prisaca de la Șchiopu, intrarea cu gardul căzut, V.
Carașului.**

3 P. nr. 24 de la Prisaca de la Șchiopu, sala centrală cu jgheabul și rădăcinile spre apă, Valea Cernei.

4 P. nr. 25 de la Prisaca de la Șchiopu, intrarea, V. Carașului.

**5 P. nr. 26 de la Prisaca de la Șchiopu, amenajarea pentru captarea apei și
jgheaburile din lemn, V. Carașului.**